

מקורות - בענין מצות צדקה ב'

Page 1 of 9 – YIJE 5782 – Set 11

- 1 וצדקות. כתבו בתוספות דהא דאמרי' הכא דצדקה לא עבר עלה בבל תאחר עד שיעברו עליה שלש רגלים ה"מ
- 2 בדליכא עניים הכא הא קיימי הכא עניים עובר עליה לאלתר, והיינו דרבא דאמר לקמן וצדקה מיחייב עלה לאלתר
- 3 דהא קיימי עניים. ולדידי קשיא לי טובא חדא דאם איתא כי קאמר רחמנא דלא עבר בקרבנות עד שיעברו עליו
- 4 שלש רגלים היינו משום דלא אטרח עליה עד שלש רגלים וכיון שכן אלו איתיה בירושלם ואפרשיה לקרבן יעבור
- 5 עליה לאלתר דהא קאי מקדש והא קיימי כהנים וקיימא בהמה. ועוד דכיון דחייב בעשה ברגל אחד מובאת שמה
- 6 והבאתם שמה ממילא ליקום בבל תאחר וכו' מאיר דהא חייבו להביאו וכיון שהוא מחוייב בכך ובא לירושלם יעבור
- 7 דהא קאי מקדש וכהנים. ועוד בכל שלשה רגלים ליחייב בבל תאחר ואמאי בעי ר' שמעון כסדרן, אי משום טירחא
- 8 הא עברו שלש רגלים ומאי טעמא עבר חד בשלשה ואידך לא עבר עד ארבעה ואידך עד חמשה, אלא שהיא גזירת
- 9 הכתוב וכיון דגזירת הכתוב היא בבל תאחר מה לי קרבנות מה לי צדקה. ועוד דאם איתא דצדקה לאלתר קא עבר
- 10 עלה בבל תאחר אם כן קרא לצדדין כתיב, ואם תמצא לומר דקרא בדליכא עניים א"כ לא הו"ל למימר וצדקה מחייב
- 11 עלה לאלתר דהא קיימי עניים דמשמע דלעולם מסתמא עבר עלה לאלתר אלא כיון דקרא נסיב לה בדליכא עניים
- 12 ובהכין משתעי הכין הוה ליה לרבא למימר וצדקה אי קיימי עניים מיחייב עלה לאלתר. ועוד דאקשינן עליה דרבא
- 13 פשיטא ומאי פשיטותא אדרבה צריכא רבה דמסתמא כיון דלא חייבה התורה אלא בשלש רגלים כסדרן הו"א
- 14 דגזירת הכתוב היא בין קיימי עניים בין לא קיימי.
- 15 וגדולה מזו דקתני הכא לקט שכחה ופאה, והני היכי דמי אי דאיכא עניים לאלתר הוא עובר כצדקה ואי ליכא עניים
- 16 אינו חייב בהן כלל אלא לוקט ולוקח לעצמו וכדאמר בפרק הזרוע לוי זרע בכישור לא הוה תמן עניים אתא לקמיה
- 17 דרב פפא א"ל לעני ולגר תעזוב אותם ולא לעורבים ולעטלפים ומוכח התם בהדיא דאינו חייב ליתנם לאחר מיכן
- 18 לעניים ואפילו אתו תמן בתר הכין. ובתוספות הוצרכו לדחוק ולהעמידה בפלוגתא דרבא אליעזר ורבנן דתנן בפ"ד
- 19 דפאה ומייתי' לה בגמ' בריש פ"ק דבבא מציעא מי שלקט את הפיאה ואמר הרי זו לפלוני עני ר' אליעזר אומר זכה
- 20 לו וחכמים אומרים יתננה לעני הנמצא ראשון. ולדבריהם איתא הא כו' אליעזר דאלו לרבנן כיון דקיימי עניים
- 21 אחריני מיחייב בה לאלתר ומי נימא דהך דרשא לא סבירא להו לרבנן. ועוד דא"כ הוה להו לאקשוויי עלה הניחא לר'
- 22 אליעזר אבל לרבנן מאי איכא למימר כדאקשינן בסמוך לאוקימתא דרב ששת דאוקי ולא חילופיו בשהומם לאחר
- 23 שני רגלים וחללו על אחר הניחא לרבנן אלא לר' מאיר מאי איכא למימר. ועוד דמנא לן דפוסק עליו צדקה לעניים
- 24 ולא אתו הכא עניים תוך ג' רגלים שיהא צריך לחזר ולהוליך אחריהם למדי. ומי שלקט את הפאה לפלוני עני שיהא
- 25 צריך להוליך אחריו באי זה מקום שיהיה דאלו לדבריהם ודאי צריך הוא לחזר אחריו תוך ג' רגלים דאלו איתיה הכא
- 26 מיד קא עבר דהא קאי עני, והא לא אשכחן.
- 27 אלא מסתברא לי דלעולם ג' רגלים לבל תאחר גזירת הכתוב היא ועד שיעברו עליו אינו עובר ואפי' קיימי עניים וקאי
- 28 מקדש וקיימי כהנים, והיינו ברייתא, ודרבא לחייבו בעשה דמוצא שפתיך וכדדרשינן מוצא שפתיך זו מצות עשה,
- 29 והיינו נמי דרבא לא אמרה אהאי פלוגתא דהני תנאי ולא אבריייתא דכי תדור נדר אלא אידיך ברייתא דמוצא
- 30 שפתיך. והיינו נמי דלא קאמר וצדקה קא עבר עלה לאלתר וקאמר מחייב עלה לאלתר, והא דלקט שכחה ופאה נמי
- 31 ניחא בכל ענין ואיתא ככלהו תנאי. ואי קשיא לך הא דאמרינן עלה דרבא מהו דתימא הואיל ובענינא דקרבנות הוא
- 32 דכתיבא עד דעברי עלה ג' רגלים כקרבנות קמ"ל ואי מיחייב עלה בעשה קאמר לא הו"ל למימר עד דעברי עליה ג'
- 33 רגלים כקרבנות אלא עד דעבר עליה רגל אחד דהא קרבנות ברגל אחד עבר בעשה מובאת שמה והבאתם שמה
- 34 כדאמרינן בסמוך, י"ל כיון דהתם לאו דוכתא הוא למידק בקרבנות אי בג' רגלים בבל תאחר או ברגל אחד לא דק
- 35 למימר ברגל אחד אלא פשיטותא דמילתא קא נסיב, דפשיטותא כיון דהדר כתיב בחג המצות ובחג השבועות ובחג
- 36 הסוכות ועלה קאמר פרשת כי תדור דאית בה בל תאחר ומוצא שפתיך כי היכי דלא עבר בבל תאחר אלא בשלש
- 37 רגלים הכי נמי לא עבר אעשה אלא בשלש רגלים. אלא דאיכא למימר דכיון דכתיב ובאת שמה והבאתם שמה
- 38 לחייב עליה ברגל אחד בעשה הוא דקאמר ואיהו לא מעייל נפשיה השתא בהכין. ועוד דאפי' גבי קרבנות דייקנין
- 39 ואתינן למימר דאפי' לעבור בעשה לא עד דעברו עליה שלש רגלים וכדאותיבנא עליה דרבא דאמר וקרנן כיון
- 40 שעבר עליו רגל אחד עובר בעשה מיתבי העיד ר' יהושע ור' פפייס על ודל שלמים שהוא קרב שלמים וכו', ואף על
- 41 גב דפריקנא לה מ"מ השתא לא מעייל נפשיה בהכין. ובכמה דוכתי אורחיה דתלמודא דלא חייש למנקט כהלכתא
- 42 אלא כפשיטותא כיון דלאו ההוא דוכתא עיקרה דההוא מילתא, וכדאמרינן בריש פ"ק דקידושין (ג' ב') ההוא ספר
- 43 כורתה ואין דבר אחר כורתה ואף על גב דהך דרשא דר' יוסי הגלילי היא דלרבנן לא מיבעי להו כריתות אלא לדבר

מקורות - בענין מצות צדקה ב'

Page 2 of 9 – YIJE 5782 – Set 11

- 1 הכורת בינו לבינה ומוכתב לה הוא דנפקא להו דבכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף, ובמס' סנהדרין (ל"ד ב')
 2 מה נגעים ביום אף ריבים ביום ונגעים ביום מנא לן דכתיב וביום הראות בו והך דרשא דאביי היא אבל רבא נפקא
 3 ליה מכנגע נראה לי ולא לאורי כדאיתא במס' משקין, וכן במס' מגלה (כ' א') גבי אין מוהלין אלא ביום דכתיב וביום
 4 השמיני ביום ולא בלילה ובמסכת שבת (קל"ב א') מפקינן ליה ביום ואפי' בשבת, ובלילה נפקא לן מבן שמונת ימים
 5 ימול, ובמנחות פ"ק (ו' ב') תניא מנין ליוצא שאם עלה לא ירד שהרי יוצא כשר בבמה ואמרי' עלה התם דלאו עיקר
 6 טעמא הוא אלא תנא אזאת תורת העולה קא סמיך, וכן יש עוד במס' קידושין. ותדע לך עוד דרבא לעשה קאמר
 7 דהא בתר ההיא נמי אמר כיון שעבר רגל אחד כלומר בקרבן עובר עליה בעשה דאלמא שתיהן בחדא מחתא מחית
 8 להו ודבר הלמד מענינו הוא כנ"ל. אחר כך שאלתי את פי הרב ר' משה בר' בנימין מרומי והודה לדברי ואמר אלי כי
 9 הרב ר' ישעיה ז"ל הזקן מטרני כתב כן בפסקיו. וזה לשון הרב ר' ישעיה ז"ל ונראה לי דלאו בחיוב לאו קאמר רבא
 10 אלא בחיוב עשה, דלא תאחר בג' רגלים הוי אפי' לצדקה דמשום דקיימי עניים לא מצינן למעקק קרא אבל עשה
 11 דקרא דלא מפרש אימת מצינן למימר דקאי בעשה עכ"ל
- 12 תלמוד בבלי מסכת כתובות דף מט עמוד ב
- 13 אמר רבי אילעא אמר ריש לקיש משום רבי יהודה בר חנינא: באושא התקינו, שיהא אדם זן את בניו ואת בנותיו
 14 כשהן קטנים. איבעיא להו: הלכתא כוותיה, או אין הלכתא כוותיה? תא שמע: כי הוה אתו לקמיה דרב יהודה, אמר
 15 להו: יארוד ילדה ואבני מתא שדיא! כי הוה אתו לקמיה דרב חסדא, אמר להו: כפו ליה אסיאת בצבורא, וליקום
 16 ולימא: עורבא בעי בניה, והווא גברא לא בעי בניה! ועורבא בעי בניה? והכתיב: לבני עורב אשר יקראו! לא קשיא:
 17 הא בחיורי, הא באוכמי. כי הוה אתי לקמיה דרבא, אמר ליה: ניחא לך דמיתזני בניך מצדקה? ולא אמרן אלא דלא
 18 אמיד, אבל אמיד - כפינן ליה על כרחיה, כי הא דרבא כפייה לרב נתן בר אמי, ואפיק מיניה ד' מאה זוזי לצדקה.
- 19 חדושי הרשב"א מסכת כתובות דף מט עמוד ב
- 20 כי הוה אתי לקמיה דרבא אמר ליה ניחא לך דמיתזני בניך מצדקה ולא אמרן אלא דלא אמיד אבל אמיד מכפינן ליה
 21 בעל כרחו. כלומר מדין צדקה, מיהו לא נחתינן לנכסיה, והיכא דליתיה נמי דלא אפשר למיכפייה לא זנינן להו לבניה
 22 מנכסיה כי היכי דלא עבדינן צדקה מנכסיו, וכדתניא לעיל מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות ב"ד יורדין
 23 לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו אבל לא בניו ובנותיו ודבר אחר ואמר רב [יוסף] זו צדקה, וכן כתב רבי' האי גאון
 24 ז"ל בתשובה דהא אפילו נודר שעברו עליו ג' רגלים מיקם הוא דקאי בבל תאחר אבל אין ב"ד יכולים לכופו ולעשות
 25 לו כלום, וה"מ קטנים אבל קטני קטנים זן ומפרנס בעל כרחיה, וכדאמרינן בשילהי פרק אף על פי (ס"ה ב') דרש ר'
 26 עולא רבה אפיתחא דבי נשיאה אף על פי שאמרו אין אדם זן בניו ובנותיו כשהם קטנים אבל זן הוא קטני קטנים
 27 ופרישנא עד כמה עד בן שש.
- 28 ר"ן (על הרי"ף) מסכת כתובות דף יח עמוד א
- 29 וכתב הרשב"א דכי אמרינן דהיכא דאמיד כייפינן ליה היינו מדין צדקה מיהו לא נחתינן לנכסיה והיכא דליתיה נמי
 30 דלא אפשר למכפייה לא זנינן להו לבניה מנכסיו כי היכי דלא עבדינן צדקה מנכסיו וכדתניא לעיל [דף מח א] מי
 31 שהלך למד"ה ואשתו תובעת מזונות ב"ד יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין אשתו אבל לא בניו ובנותיו ודבר אחר ואמר
 32 רב יוסף זו צדקה וכ"כ רבינו האי גאון ז"ל בתשובה דהא אפילו נודר שעברו עליו ג' רגלים מיקם הוא בבל תאחר
 33 אבל אין חייבים לכופו ולעשות לו כלום ע"כ ותמה אני היאך כתב דאפי' בדאיתיה לא נחתינן לנכסיה דהא אמרינן
 34 לעיל [דף מח א] דמי שנשתטה ב"ד יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו וד"א ואמרינן לעיל דהיינו צדקה ואם
 35 איתא דאפילו בפניו לא נחתינן לנכסיה בשביל צדקה כ"ש שלא בפניו אף על פי שהוא יוצא שלא לדעת לפיכך נראה
 36 ודאי שבשביל צדקה יורדין לנכסיו בפניו וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ז' מהלכות מתנות עניים מיהו שלא בפניו
 37 אפשר דביוצא לדעת [לא] נחתינן לנכסיה כדאמרינן לעיל גבי מי שהלך למדינת הים אבל לא דבר אחר וכן מש"כ
 38 דהא אפילו נודר שעברו עליו ג' רגלים מיקם הוא דקאי בבל תאחר אבל אין ב"ד חייבים לכופו ולעשות לו כלום לא
 39 דק דהא אמרינן בר"ה (דף ו א) ועשית אזהרה לב"ד שיעשוך ובהווא קרא כתיב צדקה כדדרשינן בפ"ך זו צדקה
 40 ונ"ל דאע"פ שאין כופין את האדם לזון את בניו משש ולמעלה אלא היכא דאמיד אפי"ה במי שנשתטה דאמרינן לעיל

מקורות - בענין מצות צדקה ב'

Page 3 of 9 – YIJE 5782 – Set 11

- 1 ב"ד יורדין לנכסיו וזנין בניו ובנותיו דאפילו היכא דלא אמיד עושין כן דכיון דרובא דאינשי ניחא להו בהכי וזה לא
2 היה לו לצוות מסתמא זנין אותן והרמב"ם ז"ל אינו סובר כן שכתב בפרק י"ב מהלכות אישות וכן מי שנשתטה בית
3 דין יורדין לנכסיו ומוכרין זנין בניו ובנותיו שהן בני שש או פחות ונראה שהוא מפרש מאי דמיפליג בבניו ובנותיו בין
4 מי שהלך ובין מי שנשתטה היינו דוקא באמיד דבמי שהלך אפי' אמיד אין זנין בניו כל שהן גדולים מבני שש ומי
5 שנשתטה זנין אותם [ושניהם] באמיד אבל בלא אמיד שניהם שוין ואין דרך זה נכון בעיני דאם איתא דמדינא אין
6 יורדין לנכסי אמיד שלא בפניו במה שאינו מחויב גמור אלא מתורת צדקה למה יורדין לנכסיו כשנשתטה אלא מאי
7 אית לן למימר דנשתטה היינו טעמא משום דעבדין מנכסיה מאי (דאמרי) [דאמדי] דניחא ליה בהכי מעתה אפילו
8 לא אמיד יש לבית דין לירד לנכסיו ולזון אותם עד שיגדלו כיון שמי שאינו זן אותן מגונה ביותר ורוב בני אדם עושין
9 כן ולפי דרך זה קרוב לומר דהיכא דאמיד יורדין לנכסיו במה שהוא מחויב מתורת צדקה אפילו שלא בפניו וכי
10 אמרינן במי שהלך למדינת הים אבל לא בניו ובנותיו היינו בדלא אמיד שאין הדבר עליו חוב גמור ומי שנשתטה אף
11 על גב דלא אמיד בית דין יורדין לנכסיו ומפרנסין בניו כיון שמי שאינו עושה כן מגונה ביותר וזה לא היה לו לצוות
12 אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ' הנזכר במי שהלך שאין זנין בניו הגדולים משש אפילו אמיד
- 13 הגהות מיימוניות הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה א
- 14 [א] כתב מהר"ם זצ"ל דכייפינן ליה ללמדם או לשכור להם מלמדים דמאי שנא האי עשה דולמדתם אותם את
15 בניכם משאר עשה דכייפינן לקיים כמו עשה דסוכה וכן למאן דאמר פריעת בעל חוב מצוה אמר בפרק הכותב
16 דכופין אותו לפרוע מידי דהוי אשאר מצות עשה וכשם שאב חייב בבנו למולו ולפדותו דכופין אותו לקיים הכי נמי
17 כייפינן ליה ללמדו תורה וכיון דהא מילתא חובה הוה ליה כשאר בעל חוב ועבדין בהא מילתא כמו שכתב רבינו
18 האלפס בפרק הכותב אבל ודאי אי מצינן לשדורי ליה ולאודועי משדרינן ומודעינן ליה כי ההיא דאמר התם ההוא
19 דיינא דאחתי ליה למלוה לנכסי דלוה מקמי דלתבעיה ללוה סלקיה רב חנניה בריה דרב יבא וכו' עד נכסוהי דבר
20 איניש ערבין ביה וקיימא לן לא יתבע מן הערב תחילה ואי לא אפשר לשדורי לאודועי עבדין כרב נחמן עכ"ל. כל זה
21 כתב מורי רבינו זצ"ל, ע"כ
- 22 שולחן ערוך יורה דעה הלכות צדקה סימן רמח סעיף א
- 23 סעיף א
- 24 (א') {לא} כל אדם חייב ליתן צדקה, א אפילו, עני א' המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן ממה שיתנו לו. ומי שנותן
25 פחות ממה שראוי ליתן, (ב') ב א' בית דין היו {לב} ג כופין אותו ב' ומכין אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמדוהו
26 ליתן, ג' ויורדים לנכסיו ד ב' {א} בפניו ולוקחין ממנו מה שראוי לו
- 27 ליש"ך יורה דעה סימן רמח ס"ק ד
- 28 ד (נקה"כ) בפניו כו'. בב"ח נראה שהבין דר"ל אפילו בפניו ואין ממתנין עד שיתן הוא בעצמו אלא כיון שלא רצה
29 ליתן שוב אין שומעין לו ויורדים לנכסיו אף בפניו, ול"נ דר"ל דוקא בפניו לאפוקי אם אינו כאן דאין יורדין לנכסיו עד
30 דמודעינן ליה אם אפשר דלא גרע מחוב וכמו שנתבאר בח"מ סי' ק"ו וכן לעיל סימן רמ"ה ס"ג בהג"ה:תן
- 31 . נקודות הכסף סימן רמח
- 32 סעיף א
- 33 [א] [ש"ך ס"ק ד] [ולי נראה וכו'] וכן לעיל סימן רמ"ה סעיף ד' בהג"ה. שוב מצאתי ראייה ברורה לדברי ממה שאמר
34 הרמב"ם גופיה פרק י"ב מהלכות אישות דין י"ז דאפילו בניו ובנותיו היתירים על שש אין זנין אותן מנכסיו שלא
35 בפניו אף על פי שהוא אמיד. וכך כתב המחבר גופיה באהע"ז סימן ע"א סעיף ב', וכתב הרב המגיד שם שיצא לו
36 להרמב"ם כן ממאי דאמרינן פרק נערה שנתפתתה [כתובות מח, א] מי שהלך למדינת הים כו' בית דין יורדין
37 לנכסיו וזנין אשתו אבל לא בניו ובנותיו ולא דבר אחר, מאי דבר אחר, אמר רב חסדא זו צדקה. וכן כתב הר"ן פרק
38 נערה [שם יח, א דבור ראשון], ומשמע דאפילו הוא בענין שאי אפשר לו להודיעו תוך שלשים יום, דבכהאי גוונא

מקורות - בענין מצות צדקה ב'

Page 4 of 9 – YIJE 5782 – Set 11

- 1 נפרעים ממנו חוב שלא בפניו כמו שנתבאר בחו"מ ריש סימן ק"ו [סעיף א - ב], לצדקה אין מגבין, דאם לא כן אין
 2 חילוק בין חוב לצדקה ולא הוא צריך בש"ס לומר דדבר אחר היינו צדקה, אלא אפילו חוב. ואף על גב דהרב בהגה
 3 כתב [באה"ע] שם ויש אומרים אם הוא אמיד זנין אותן בכל ענין משום צדקה, ונרשם שם בשו"ע כך משמע בטור,
 4 ליתא, דהמעין בטור שם [עמוד נב] יראה להיפוך, רק בדרכי משה [שם ד"ה אינו] כתב כן בשם הר"ן [שם סוף
 5 דבור ראשון], וגם המעיין בר"ן יראה שאין חולק על הרמב"ם בזה, רק בנשתטה חולק עליו, אבל בהלך כתב שקרוב
 6 לומר דבאמיד זנין אותן כו' אבל הרמב"ם כתב כו', משמע דסבירא ליה בהא כהרמב"ם, עי"ש. ואף לפי דעת הרב
 7 נראה דדוקא כשאי אפשר להודיעו, אבל כשאפשר להודיעו אין גובין לצדקה שלא בפניו עד דמודיעין ליה. ולפי מה
 8 שכתבתי אם אי אפשר להודיע אין מגבין, ואם אפשר להודיעו מודיעין ליה ומגבין אחר שהודיעו, וכן עיקר, ודו"ק
- 9 כסף משנה הלכות נחלות פרק יא
- 10 הלכה יא
- 11 [יא] ומי שנשתטה או נתחרש בית דין פוסקין עליו צדקה וכו'. הר"ן בפ' נערה שנפתתה כתב על דברי רבינו ולא
 12 ידעתי למה דלרב חסדא דאמר תכשיט נהי דאברייטא קאי אפשר דדבר אחר דאמר מר עוקבא גבי נשתטה הכי
 13 נמי מפרש ליה ותכשיט שמענו אבל צדקה מנין עכ"ל. ואפשר לומר שטעם רבינו משום דמסתמא כל אדם ניחא ליה
 14 למעבד צדקה מממוניה וגם כי ממונו של אדם משועבד לעשות ממנו צדקה וכשהלך למ"ה אין פוסקין צדקה מפני
 15 שהוא עושה צדקה בכל מקום שהוא והיינו טעמא דאיפליגו רב חסדא ורב יוסף בפירוש דבר אחר דגבי מי שהלך
 16 למדינת הים ולא איפליגו בדבר אחר דגבי מי שנשתטה:
- 17 : שולחן ערוך אבן העזר הלכות כתובות סימן עא סעיף ב - ג
- 18 סעיף ב
- 19 (ז') [ה] מי שהלך למדינת הים והניח בניו כאן, מוכרים מנכסיו לפרנסה ה עד שיהיו בני שש; (ג) ו אבל מבני שש
 20 ומעלה, אין זנין {ג} אותם {מנכסיו. הגה: ז ה] וי"א היינו דוקא שלא התחיל לזונן אחר שש, אבל התחיל לזונן,
 21 ניזונין מנכסיו, (ד) דודאי ניחא ליה ו' {בהכי (מרדכי פ' נערה בשם ר"י). ו] וי"א (ה) אם אמוד, זונין אותן בכל ענין,
 22 משום צדקה (כך משמע בטור).
- 23 סעיף ג
- 24 (ח') מי שנשתטה, מפרנסים מנכסיו בניו ובנותיו, >ה< (ו) [ז] אפילו הן יתרין על שש, עד שיגדלו.
- 25 אבני מילואים סימן עא ס"ק ה
- 26 [ה] מי שהלך למדה"י. בפ' נערה (מח, א) אמר רב חסדא אמר מר עוקבא מי שנשתטה בית דין יורדין לנכסיו זנין
 27 ומפרנסין את אשתו ובניו ובנותיו ודבר אחר, א"ל רבינא לרב אשי מ"ש מהא דתניא מי שהלך למדה"י ואשתו
 28 תובעת מזונות ב"ד יורדין לנכסיו זנין ומפרנסין את אשתו אבל לא בניו ובנותיו ולא דבר אחר, א"ל ולא שאני לך בין
 29 יוצא לדעת ליוצא שלא לדעת מאי דבר אחר רב חסדא אמר תכשיט רב יוסף אמר צדקה מ"ד תכשיט כ"ש צדקה
 30 ומ"ד צדקה אבל תכשיט יהיבין לה כי היכי דלא תינוול ע"ש.
- 31 והנה דעת הרמב"ם (פי"ב אישות הי"ז) בהלך למדה"י דאין זנין בניו ובנותיו ביותר משש אפי' אמיד ומשום דס"ל
 32 דאין יורדין לנכסיו שלא בפניו לצדקה, ובנשתטה כתב בסוף הל' נחלות [פי"א הי"א] דזנין בניו ובנותיו כשהוא אמיד
 33 וצדקה נמי יהיבין מנכסיו משום דאמרי' מסתמא ניחא ליה למיהב צדקה מנכסיו, ומבואר מדברי הרמב"ם דבפניו
 34 נחתין לנכסיו אצדקה ושלא בפניו לא נחתין, ולכאורה תקשי ממ"נ אי שייך שיעבוד נכסיו גבי צדקה כדעת הר"ן פ'
 35 נערה [יח, א מדפי הרי"ף] א"כ ה"ה שלא בפניו כמו בשאר חוב שהוא דאורייתא, ואי נימא דצדקה אינו אלא מצוה
 36 בעלמא א"כ בפניו נמי אמאי נחתין לנכסיו, ועיין בס' קצה"ח סי' ר"ץ סק"ג שם הארכנו בזה ובסוגיא דהכא ע"ש.

מקורות - בענין מצות צדקה ב'

Page 5 of 9 – YIJE 5782 – Set 11

- 1 וראיתי בס' לחם משנה פ' י"ב מאישות (הי"ז) שהקשה לשיטת הרמב"ם בהלך למדה"י דאין זנין בניו ובנותיו אפי'
2 באמיד א"כ קשה למ"ד ולא דבר אחר היינו צדקה דכיון דאמר דאין זנין בניו ובנותיו אפי' באמיד כ"ש צדקה דאטו
3 גריעי בניו ובנותיו מאינש דעלמא, ותו קשה מאי דאמרו שם מ"ד תכשיט כ"ש צדקה דלא, דמה כ"ש שייך הכא דהא
4 דבר האמור שם בפירוש הוא דהא תני ולא בניו ובנותיו וא"כ אין לומר כ"ש בדבר האמור שם בפירוש וע"ש.
- 5 ולענ"ד נראה לפמ"ש רש"י בכתובות (קז, ב) ז"ל צדקה, אין ב"ד פוסקין צדקה לעניים מנכסיו בזמן ששאר בני העיר
6 פוסקין עליהן צדקה עכ"ל, והיכא דקצבו בני העיר ודאי כופין וכמ"ש תוס' (מט, ב) ד"ה אכפיי' רבא משום דרשאינ
7 בני העיר להסיע על קיצתן ע"ש, וא"כ מהא דקתני ולא בניו ובנותיו אכתי אינו מוכח צדקה דלא, משום דאיכא
8 למימר בניו ובנותיו אף על פי שהוא אמיד אין יורדין לנכסיו דאין כופין על הצדקה, אבל צדקה בזמן ששאר בני העיר
9 פוסקין עליהן כיון דרשאינ להסיע על קיצתן וכופין עלי' כמ"ש תוס', (הא) [הו"א] דפוסקין גם על מי שהלך למדה"י,
10 לכך הוצרך להשמיענו ולא לדבר אחר היינו צדקה ומש"ה נמי שייך למימר למ"ד תכשיט כ"ש צדקה היינו בזמן
11 ששאר בני העיר פוסקין עליהן דזה אינו מוכח מהא דולא בניו ובנותיו וכמ"ש וזה נכון.
- 12 ושיטת הר"ן [שם] דבאמיד זנין בניו ובנותיו אפי' הלך למדה"י וברייתא דתניא מי שהלך למדה"י אין זנין בניו ובנותיו
13 מיירי בלא אמיד ואפ"ה בנשתטה זנין משום דאמרינן מסתמא ניחא לי' כיון דרוב בני אדם זנין בניהם אפי' לא אמדי
14 ע"ש.
- 15 וקשי' לי נהי דאילו ידע הו' ניחא לי' כיון דסוף סוף השתא מיהו לא ידע כיון דנשתטה ולית לי' דעת ה"ל יאוש שלא
16 מדעת דקי"ל דלא הו' יאוש ע"ש פ' אלו מציאות (כב, א), ובתוס' שם (ד"ה מר זוטרא) ובהגהת אשר"י [סי' ג']
17 והגהת מרדכי [סי' תכ"ה] כתבו דאם אדם נותן לאכול לחבירו משל חבירו אף על פי שיודע שחבירו יתרצה אסור
18 לאוכלו דקי"ל כאביי דיאוש שלא מדעת לא קני ע"ש, וא"כ היכא זנין בניו ובנותיו משום דמסתמא ניחא לי' כיון
19 דהשתא מיהו לא ידע וצ"ע.
- 20 ואפשר דבניו ובנותיו כיון דמצוה היא וגבי ניחותא דמצוה שפיר מהני אף על גב דהשתא לא ידע וכמ"ש הב"י ביו"ד
21 סי' של"א ע"ש וכן העלה שם בט"ז ע"ש.
- 22 אמנם למ"ד דבר אחר היינו תכשיט קשי' כיון דאינו אלא משום ניחותא דידי' הא עכשיו מיהו לא ידע והו' יאוש שלא
23 מדעת, וע"ש פ' אלו מציאות (כב, ב) גבי באגי דיתמי דהו' יאוש שלא מדעת כיון דהשתא קטנים נינהו ואם כן ה"ה
24 נשתטה או נתחרש.
- 25 ואפשר לפמ"ש תוס' (מח, א) ד"ה תכשיט וז"ל והא דאמר פ' המדיר (ד' ע"א) פוסקין קישוטין לאשה היינו כל זמן
26 שהוא עמה שלא תתגנה עליו עכ"ל, ובנשתטה נמי כתב בשטמ"ק דאין לו דעת להתאות לה לכך אין האשה
27 מתקשטת משלו עכ"ל, אם כן מ"ד דבר אחר היינו תכשיט ע"כ ס"ל כיון דהיא אשתו אינו רוצה שתינוול אפי'
28 בנשתטה וכיון דשייך תכשיט בנשתטה א"כ מגיע לה תכשיט מדינא וכמו בשאר נשים דפוסקין קישוטין קצות החושן
29 סימן רצ ס"ק ג
- 30 (ג) ב"ד פוסקין עליו צדקה אם היה ראוי. בפרק נערה (כתובות) דף מ"ח (ע"א) אמר רב חסדא אמר מר עוקבא מי
31 שנשתטה ב"ד יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו ובניו ובנותיו ודבר אחר, אמר ליה רבינא לרב אשי מאי שנא
32 מהא דתניא מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות ב"ד יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין וכו' ולא דבר אחר, אמר
33 ליה ולא שאני לך בין יוצא לדעת ליוצא שלא מדעת, מאי ולא דבר אחר, רב חסדא אמר זה תכשיט, רב יוסף אמר
34 צדקה, מאן דאמר תכשיט כל שכן צדקה, ומאן דאמר צדקה אבל תכשיט יהיבין לה דלא ניחא ליה דתינוול. וע"ש
35 בר"ן (יז, א בדפי הרי"ף) שהקשה על הרמב"ם (פי"א מנחלות הי"א) במה שפסק דפוסקין צדקה בנשתטה, דהא
36 דבר אחר היינו תכשיט וא"כ צדקה מנא ליה ע"ש. ובכסף משנה סוף הלכות נחלות כתב ליישב וז"ל, ואפשר שטעם
37 רבינו משום דמסתמא כל אדם ניחא ליה למיעבד צדקה מממונו, וגם כי ממונו של אדם משועבד לעשות צדקה
38 ממנו, וכשהלך למדינת הים אין פוסקין צדקה מפני שהוא עושה צדקה בכל מקום שהוא, והיינו טעמא דאיפלגו רב
39 חסדא ורב יוסף בפירוש דבר אחר דגבי מי שהלך למדינת הים ולא איפלגו בדבר אחר דגבי מי שנשתטה עכ"ל.

מקורות - בענין מצות צדקה ב'

Page 6 of 9 – YIJE 5782 – Set 11

- 1 ומדברי כסף משנה שכתב דממונו של אדם משועבד לעשות ממנו צדקה נראה דס"ל דשייך בצדקה דין שעבוד כמו
2 בשאר חובות, אבל דעת הר"ן דבצדקה לית ביה משום שעבוד נכסי, ע"ש פרק נערה (יח, א בדפי הרי"ף) כתב
3 בשם הרשב"א (שם מט, ב ד"ה כי הוה) דגבי צדקה לא נחתין לנכסים מהא דאמרינן גבי הלך לדעת דאין הב"ד
4 נותנין צדקה מנכסיו, ואי הוי נחתין לנכסים אפילו שלא בפניו נמי עכ"ל. ומבואר דס"ל דליכא שעבוד גבי צדקה.
5 אלא דהר"ן שם הקשה על הרשב"א ז"ל, ותמה אני היאך כתב דאפילו בדאיתיה לא נחתין לנכסים דהא אמרינן
6 לעיל דמי שנשטתה ב"ד יורדין לנכסיו זכין וכו' ודבר אחר, ואמרינן לעיל דהיינו צדקה, ואם איתא דאפילו בפניו לא
7 נחתין לנכסיה כל שכן שלא בפניו, לפיכך נראה דודאי בשביל צדקה יורדין לנכסיו בפניו וכמ"ש הרמב"ם פ"ז
8 מהלכות מתנות עניים (ה"י), מיהו שלא בפניו אפשר דביוצא לדעת לא נחתין לנכסיה [כ]דאמרינן לעיל גבי מי
9 שהלך למדינת הים אבל לא דבר אחר עכ"ל. ואיכא למידק ממה נפשך אם צדקה הוא בתורת חוב [ו]שייך ביה
10 שעבוד נכסי א"כ שלא בפניו נמי, ואם אינו אלא למצוה בפניו אמאי יורדין לנכסיו. ועיין מ"ש בזה בסימן ל"ט סק"א
11 דאפילו היכא דליכא שעבוד נכסי כיון דמצוה הוא וכופין אותו בשוטים לקיים המצוה, גם זה הוא כפייתו להוריד
12 לנכסיו, וכמ"ש הרמב"ן בחידושו סוף פרק בתרא דב"ב (קעה, ב ד"ה הא דאמר) דאפילו למאן דאמר שעבודא לאו
13 דאורייתא ופריעת בע"ח מצוה נמי נחתין לנכסיה מדין כפיה ומקיימין מצות עשה שלו בעל כרחו ע"ש. ומש"ה שלא
14 בפניו דליתיה בדין כפיה כיון דליתיה קמן לית לן למיחת לנכסיה היכא דלא אשתעבד נכסי וע"ש. וז"ל הרמב"ם פ"ז
15 ממתנות עניים, ומי שנותן פחות ממה שראוי לו ליתן ב"ד כופין אותו ומכת מרדות עד שיתן מה שאמרוהו
16 ליתן ויורדין לנכסיו בפניו ולוקחין ממנו מה שראוי ליתן עכ"ל. ומשמע דוקא בפניו אבל שלא בפניו לא, והוא מהאי
17 טעמא שכתבנו דליכא תורת כפיה שלא בפניו. וכ"כ בשו"ע יו"ד סימן רמ"ח (סעיף א') כלשון הרמב"ם ויורדין לנכסיו
18 בפניו, ומשמע הא שלא בפניו לא, ובש"ך שם (סק"ד) ז"ל, בפניו, בב"ח (שם קפג, ע"א) נראה שהבין דר"ל אפילו
19 בפניו ואין ממתנין עד שיתן הוא בעצמו אלא כיון שלא רצה ליתן שוב אין שומעין לו ויורדין לנכסיו אף בפניו, ולי
20 נראה דר"ל דוקא בפניו לאפוקי אם אינו כאן דאין יורדין לנכסיו עד דמודעין ליה אם אפשר, דלא גרע מחוב וכמו
21 שנתבאר בחו"מ סימן ק"ו (סעיף א') וכן לעיל סימן רמ"ה (סעיף ד') בהג"ה עכ"ל. ותמהני על הב"ח וש"ך דהא
22 מבואר להדיא בפרק נערה דמי שהלך למדינת הים אין ב"ד יורדין לנכסיו לדבר אחר דהיינו צדקה וכמ"ש הר"ן, ואין
23 ממתנין עד דמודע ליה אלא אין נותנין כלל מנכסיו צדקה שלא בפניו, והטעם כמ"ש דאין תורת כפיה שלא בפניו או
24 כמ"ש בכסף משנה משום דנותן צדקה במקום שהוא. וזה בלי ספק כוונת הרמב"ם ושו"ע דוקא בפניו אבל שלא
25 בפניו אין יורדין כלל לנכסיו.
- 26 אמנם מדברי הגהת מיימוני נראה מבואר דאפילו שלא בפניו יורדין לנכסיו לקיים מצות עשה שלו. וע"ש שכתב
27 בפ"א מהלכות תלמוד תורה (אות א') וז"ל, כתב מוהר"ם ז"ל דכייפינן ליה ללמד או להשכיר להם מלמדים, דמאי
28 שנא האי עשה דולמדתם אותם את בניכם (דברים יא, יט) משאר עשה דכייפינן לקיים [כ]מון עשה דסוכה, וכן למאן
29 דאמר פריעת בע"ח מצוה אמר בפרק הכותב (כתובות פו, א) דכופין אותו לפרוע, וכשם שחייב למול את בנו
30 ולפדותו דכופין אותו לקיים, וכיון דהא מלתא חובה הו"ל כשאר בע"ח ועבדינן בהא מלתא כמ"ש רבינו אלפס (שם
31 מו, א בדפי הרי"ף) כו', ואי לא אפשר לשדורי ליה לאודועי עבדינן כרב נחמן עכ"ל. ולדברי מוהר"ם צ"ל הא דבהלך
32 למדינת הים אין ב"ד יורדין לנכסיו כלל, דס"ל כשיטת הר"ן פרק נערה (שם יח, א בדפי הרי"ף) דהא דאמרו בהלך
33 למדינת הים דאין יורדין לנכסיו לצדקה היינו בדלא אמיד וע"ש. ומהאי טעמא נמי נראה דפסק הרמ"א (ביו"ד)
34 בסימן רמ"ה (סעיף ד') כדברי מוהר"ם, משום דדעת הרמ"א באה"ע סימן ע"א (סעיף ב') כדעת הר"ן דוקא בדלא
35 אמיד שאין הדבר עליו חוב גמור, אבל היכא דאמיד יורדין לנכסיו במה שהוא מחויב בתורת צדקה אפילו בהלך
36 למדינת הים וע"ש בר"ן, וכיון דהרמ"א ס"ל כדעת הר"ן שם באה"ע סימן ע"א מש"ה פסק בתלמוד תורה כדעת
37 מוהר"ם דאפילו שלא בפניו נמי יורדין לנכסיו לקיים מצות עשה שלו. אבל דעת הרמב"ם בפרק י"ב מהלכות אישות
38 (הי"ז) דאפילו באמיד אין יורדין לנכסיו בהלך למדינת הים וכן דעת השו"ע באה"ע שם, א"כ ודאי מ"ש הרמב"ם
39 ושו"ע ב"ד יורדין לנכסיו בפניו היינו דוקא בפניו, ושלא בפניו אין יורדין כלל לנכסיו וזה ברור.
- 40 מיהו נראה דלפי מ"ש בכסף משנה בטעמא דהלך למדינת הים אין ב"ד יורדין לנכסיו משום דעושה צדקה בכל
41 מקום שהוא, וא"כ בפניו נמי טעמא דמשום דכל שלא בפניו עושה צדקה במקום שהוא, וא"כ יכול להיות דמודה נמי
42 הב"י להך דינא דמוהר"ם בתלמוד תורה דב"ד יורדין לנכסיו שלא בפניו להשכיר מלמד בתר דמודע ליה, ומשום
43 דהתם לא שייך הך טעמא דגבי צדקה דעושה במקום שהוא ובתלמוד תורה מחויב ללמד את בניו והבנים כאן.

מקורות - בענין מצות צדקה ב'

Page 7 of 9 – YIJE 5782 – Set 11

- 1 ובעיקר דברי הכסף משנה שכתב דממונו של אדם משועבד לעשות ממנו צדקה, ונראה מיניה דס"ל שעבוד נכסי
2 בצדקה כמו בשאר חוב, לענ"ד כן הדברים נכונים, דכיון דקי"ל שעבודא דאורייתא במלוה על פה ומכל שכן במלוה
3 הכתובה בתורה (עיין ש"ך סימן ל"ט סק"ב), א"כ לא גרע מצות צדקה ממצות פדיון הבן דשעבודא דאורייתא כמו
4 שמבואר בפרק יש בכור (בכורות מח, א), וכן גבי עולת יולדת דמביאין יורשין עולתה למאן דאמר שעבודא
5 דאורייתא פ"ק דקידושין (יג, ב). וכן נראה מהא דכתב הרמב"ם בנשתטה דב"ד יורדין לנכסיו לצדקה, ואם אין בו
6 משום שעבוד נכסי אלא מצוה הוא דרמיא עליה א"כ היכי מעשין את השוטה למצוה כיון דפטור הוא מסוכה ולולב
7 אמאי יתחייב יותר בצדקה, אלא נראה מזה דשעבוד נכסי אית ביה דממונו משועבד כמו בשאר חובות.
- 8 ובזה ניחא לענ"ד פסק ה"ב"י הובא בשאלות ותשובות רמ"א (סי' מ"ז) בנודר ומת דמחויבין היורשין לקיים נדרו,
9 וע"ש שהשיג הרמ"א בתשובה שם סי' מ"ח. אמנם נראה ליישב דברי ה"ב"י דכיון דמצות צדקה יש בו משום שעבוד
10 נכסיו א"כ ה"ה בנודר כיון דכתיב (דברים כג, כד) בפ"ך זו צדקה אית ביה נמי שעבוד, ולא גרע משאר חוב דאפילו
11 מלוה על פה דעת הרמב"ם (פי"א ממלוה ה"ד) וכמה פוסקים דשעבודא דאורייתא, וכיון דשעבודא רמי אנכסי כמו
12 בפדיון הבן ובעולת יולדת דהתורה צוה ליתנו נשתעבדו נכסים ה"ה בנדר דכתיב בפ"ך ודריש מינה פ"ק דר"ה (ו, א) ו
13 זו צדקה, שעבודא אנכסי ומחויבין היורשין לשלם מנכסי אביהן. ורמ"א שם האריך בראיות דנודר ומת אין היורשין
14 צריכין לקיים נדרו, וע"ש ראייה מתשובת הריב"ש סי' (שכ"ה) [שכ"ח] ושל"ה דנשבע לקיים קנין בדבר שלא בא
15 לעולם אף על גב דמחויב לקיים שבעתו, אם מת אין היורשין צריכין לקיים, וה"ה בנידון דידן דאינו אלא משום נדר
16 וע"ש.
- 17 אמנם לפי מ"ש דנודר נשתעבדו נכסי כיון דהתורה צוה אותו בכך כדכתיב בפ"ך זו צדקה, א"כ שבועה שאני
18 דשבועה אינו אלא משום כל יחל דברו (במדבר ל, ג) ואינו מדבר במצות שבממון אלא להרע או להיטיב שאוכל
19 ושלם אוכל, וא"כ ודאי לא שייך ביה אלא איסור כל יחל ונכסוהי לא אשתעבד לקיים השבועה ומש"ה יורשין פטירי,
20 אבל בפ"ך זו צדקה דבמצוה שבממון הכתוב מדבר הו"ל כמו שארי מצות שבממון שבתורה דנכסוהי אשתעבד.
- 21 עוד שם ברמ"א ראייה מדברי המרדכי פרק מי שמת (ב"ב סי' תרכ"ד) באלמנה אחת שציוותה בואו בחדרי אחר
22 מותי וקחו כך וכך לצדקה, ופסק מוהר"מ דמכח מתנת שכיב מרע לא קנה הקדש דהא חזרה קודם מותה וכו', ואין
23 לומר תתחייב לתת ממנו כך וכך לצדקה מטעם נדר, דאין בלשון זה לשון נדר וכו'. ועוד נראה לרבינו מאיר דאפילו
24 אמרה אתן כך וכך לצדקה לאחר מותי לא נעשה נדר ומצי למיהדר, ולא דמי לאומר סלע זו לכשיבא לידי אתננו
25 לצדקה דהוי נדר כו', דהתם כשבא [לידו] חי [הוא] הלכך בהאי שעתא אמרינן ליה קיים נדרך, אבל בשכיב מרע
26 בשעה דהוי לנדריה למיחל ולקיים אותו כבר מת ונעשה חפשי מן המצות ע"ש. והתם היינו טעמא דכיון דהנדר היה
27 בפירוש לאחר מותו א"כ בחייו לא חל נדריה ולא נשתעבדו נכסיו.
- 28 וראיתי שם בתשובת רמ"א בהגה ז"ל, וכן משמע בתוס' פ"ק דערכין דף (ז') [ו'] ע"ב (ד"ה כי פליגי) דנודר ומעריך
29 אין היורשין צריכין לקיימו דהו"ל מלוה על פה ואינה נגבית מן היורשין. וכן הוא בפרק האומר משקלי עלי (שם) דף
30 כ' ע"א והיא משנה שלימה הנודר ומת אין היורשין חייבין לשלם עכ"ל הגה"ה. והיא הג"ה תמוה דאדרבה מפורש
31 תנן בפרק האומר משקלי האומר ערכי עלי ומת יתנו היורשין כו', דמיו של פלוני עלי ומת הנודר יתנו היורשין. ובגמ'
32 אמרו עלה שמע מינה מלוה על פה גובה מן היורשין ודחי לה כשעמד בדין, וממילא לדידן דקי"ל מלוה על פה גובה
33 מיורשין אפילו לא עמד בדין וכמ"ש הראב"ד פ"א מערכין (הכ"א), ועיין ש"ך חו"מ סימן ל"ט (סק"ב). וגם מדברי
34 תוס' דף (ד') [ו'] לאו ראייה כלל, ומבואר מדבריהם דלדידן דקי"ל כו' יוסי בגוסס ויוצא ליהרג ונודר ומעריך (והזקן)
35 [והמזיק] חייבין היורשין לשלם וזה פשוט שם. אלא דלדעת הרמ"א שעבוד נכסי אינו אלא בערכין או בדמי עלי,
36 ולדעת ה"ב"י נראה דס"ל דאפילו נודר לצדקה נמי נשתעבדו נכסי כמו כן.
- 37 והא דהקשה ה"ב"י בסימן ר"ב (סעיף ח') על דברי הרמב"ם (פכ"ב ממכירה ה"ט"ז) שכתב בשכיב מרע שאמר
38 פירות דקל זה לעניים ומת דצריכין היורשין לקיים, והקשה כיון דאינו אלא משום נדר וכיון שמת אין היורשין צריכין
39 לקיים נדרו וע"ש, והא לפי מ"ש דנודר לעניים אית ביה שעבוד נכסים. משום דהתם כיון דפירות דקל הו"ל דבר
40 שלא בא לעולם ואין הנדר אלא על קרקפתא דגברא שכשיבואו פירות דקל לעולם מחויב לקיים נדרו, אבל מהשתא
41 לית ביה שעבוד נכסי כיון דהו"ל דבר שלא בא לעולם ולא חייל אלא לכשיבואו יהיה מחויב לעמוד בנדרו וליתנו

מקורות - בענין מצות צדקה ב'

Page 8 of 9 – YIJE 5782 – Set 11

- 1 לעניים וכיון דמית ודאי פקע נדר, אבל בנודר בדבר שבא לעולם דנדרו מהשתא חייל איכא למימר דאית ביה נמי
2 שעבוד נכסי.
- 3 ומוהרי"ט חלק חו"מ סי' (ג) [נ'] האריך בזה להוכיח דנודר ומת אין יורשין מחויבים בנדרו, ומייתי שם ראייה מריבית
4 דרחמנא חייביה להחזיר כדכתיב (ויקרא כה, לו) וחי אחיך עמך, ואם מת אין היורשין מחויבין להחזיר (ב"מ סב, א).
5 וכן בגזל הגר דמחויב לקיים מצות השבה לכהנים ותנן בהגוזל קמא (ב"ק קי, א) היה מעלה את הכסף ואת האשם
6 לירושלים ומת הכסף ינתן ליורשים וע"ש. ולפי מ"ש דבנודר הטעם משום שעבוד נכסי א"כ תו לאו ראייה מריבית
7 דירושין פטירי, דהתם גלי קרא דלית בהו משום שעבוד וכמ"ש הריב"ש סי' ש"ה דאין הב"ד יורדין לנכסיו בריבית
8 קצוצה אלא מכין אותו עד שיחזיר, ומשום דשעבוד נכסים ליכא בריבית, תדע דהא הניח להם אביהם מעות של
9 ריבית אין חייבין להחזיר, ואילו בגזל מחויב לאהדורי כל שהגזילה קיימת או שהניח להם אביהם אחריות נכסים,
10 אלא ודאי ליכא הכא אלא עשה דוחי אחיך עמך ע"ש בשם הרשב"א (ב"מ סא, ב ד"ה ור' אלעזר), וכיון דהא דבנים
11 אין מחויבין להחזיר נפקא לן מקרא בפרק (איזהו נשך) (הגוזל ומאכיל) (ב"ק קיב, א) ע"ש דכתיב וחי אחיך עמך
12 לדידיה אזהר רחמנא לבריה לא אזהר, וא"כ בזה גלי קרא דאין בו משום שעבוד נכסי כיון דלבריה לא אזהר וכמ"ש
13 הרשב"א והריב"ש דמהאי טעמא מיניה נמי אין גובין מנכסיו אלא מכין אותו, אבל בנודר לצדקה דלא גלי הו"ל כמו
14 שארי מלוה הכתובה בתורה וא"כ יורשין נמי מחויבין להחזיר.
- 15 ובמשנה למלך פ"ד ממלוה (ה"ג) כתב ז"ל, ודע שבעל החינוך (מצוה שמ"ג) כתב שיש אומרים דבריבית קצוצה
16 ב"ד יורדין לנכסיו ומוציאין ממנו כגזילות וחבלות, ולסברא זו הא דאם מת דהבנים פטורין אפילו הניח אחריות
17 נכסים גזירת הכתוב הוא עכ"ל. ולי נראה דודאי דברי הרשב"א נכונים במה שהוכיח דליכא שעבוד בריבית מדגלי
18 קרא דהבנים פטורין וכמ"ש הריב"ש בשמו, אלא הא דס"ל ל"א דב"ד יורדין לנכסיו היינו מדין כפיה וכמ"ש הרמב"ן
19 בחידושו סוף פרק בתרא דב"ב דאפילו למ"ד פריעת בע"ח מצוה [נ] שעבודא לאו דאורייתא ב"ד יורדין לנכסיו
20 ומקיימין מצות עשה שלו בעל כרחו וכמ"ש בסימן ל"ט (סק"א) ע"ש.
- 21 ומה שכתב מוהרי"ט ראייה מהא דתנן הכסף ינתן ליורשין כו', התם הטעם משום דכסף ואשם לכפרה ואין כפרה
22 למתים, ואפילו למאן דאמר שעבודא דאורייתא דמביאין יורשין עולתה ולא חטאתה שהיא לכפרה (קנים פ"ב מ"ה),
23 ואפילו הכסף שכבר נתן אי לאו דמכפר מחצה מהדר ליורשין וכדאיתא שם ריש פרק הגוזל (קי, ב).
- 24 ובשו"ת מוהר"ם אייזנשטאט (פנים מאירות) ח"ב סימן (קל"ד) [קל"ה] שם כתב דנודר ומת אין היורשין מחויבין
25 לקיים נדרו וכמ"ש הרמ"א סימן רנ"ב (סעיף ב'), ומשום דלא אמרו אמירה לגבוה כמסירה להדיוט אלא גבי הקדש
26 אבל בעניים אינו אלא משום נדר. וע"ש שכתב ז"ל, ותדע דהא הטור ביו"ד סימן רנ"ח כתב אמירת אדם לגבוה
27 כמסירתו להדיוט לפיכך מי שנדר לצדקה אי אפשר לחזור בו, והני מילי בלא שאלה אבל אם מתחרט כו' שנשאל
28 עליו ומתירו כל זמן שלא יצא מתחת ידו, ואם מסר חובו במעמד שלשתן לגבאים כו' אי אפשר לחזור בו. וכתב
29 הב"ח דג"כ לא יוכל לישאל עליו דהו"ל כאילו כבר יצא מתחת ידו, וכ"כ הש"ך (שם סקי"ח), ואי ס"ד דבצדקה
30 אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ממש איך כתב הטור שנשאל לחכם ומתירו, אלא ע"כ דקונה מטעם נדר עכ"ל. ואין
31 זה ראייה כלל דהא בהקדש ודאי קונה ממש כמסירה ואפילו בקדשי מזבח נמי מהני שאלה, אלא ודאי אתי דיבור
32 ומבטל דיבור, אלא דוקא היכא שקנה הקדש במשיכה או במעמד שלשתן דאז לא אתי דיבור ומבטל מעשה, ומשום
33 דלא גרע כח הקדש מכח הדיוט כל שנעשה בקנין המועיל וכמבואר בש"ך בסימן רנ"ה (סק"ו) בשם תשובת מוהר"ב
34 אשכנזי (סי' י"ד). עוד כתב שם הגאון מוהר"ם אייזנשטאט, הא דאמרינן (קידושין כח, ב) שור זה עולה בית זה
35 הקדש שאפילו בסוף העולם קונה, ונראה דאם מת שמחויבים היורשין להביא קרבנות אלו, משום דהתם דחל
36 עליהם הקדש קדושת הגוף איך (יעלו) [ימעלו] בהקדש ע"ש. ואין זה טעמו דהא אפילו באומר הרי עלי מנה לבדק
37 הבית נמי מחויבין היורשין לשלם המנה אשר נתחייב כמו באומר דמיו של פלוני עלי, אלא דלגבוה אמירתו כמסירה
38 להדיוט וקונה הקדש מה שהקדיש או מה שהתחייב עצמו כאילו עשה בקנין המועיל להדיוט, ומש"ה כיון שקנה
39 ההקדש את הדבר שהקדיש או החוב שהתחייב עצמו באומר עלי מנה לבדק הבית מחויבין היורשין לשלם ושעבוד
40 נכסים אית ביה, אלא בנודר לעניים הוא דס"ל להרמ"א כיון דנודר לעניים אינו עושה קנין, דלא אמרו אמירה לגבוה

מקורות - בענין מצות צדקה ב'

Page 9 of 9 – YIJE 5782 – Set 11

כמסירה אלא בהקדש ולא לעניים ואינו אלא משום נדר, וא"כ אינו אלא על קרקפתא דגברא ולא על היורשין, וכל זה פשוט.	1 2
אמנם לענ"ד נראה דאפילו נימא בנודר לעניים לית ביה משום שעבוד נכסים וכדברי הרמ"א בתשובה סי' מ"ח וכמו שנראה מדברי הפוסקים, מכל מקום נראה דהיינו דוקא בנודר דאינו עושה קנין ואינו אלא משום נדר להכי אין בו אלא משום בל יחל וכמו בנשבע דאין על היורשין לקיים שבועתו, אבל בצדקה נראה לענ"ד כדברי כסף משנה כיון דכתיבה בתורה מצות צדקה הרי הוא כמו מצות הענקה די שם בו משום שעבוד נכסי וממונו משועבד ליתן לעניים, והא דאין יורדין לנכסיו כשהלך למדינת הים היינו כמ"ש שם בכסף משנה משום דעושה צדקה בכל עת במקום שהוא. ובזה נראה לענ"ד ליישב קושית תוס' בהא דאמרינן פ"ק דב"ב (ח, ב) אכפיה ר' אמי לצדקה, דהא אמרו (חולין קי, ב) כל מצות עשה שמתן שכרה בצדו אין ב"ד כופין עליה וע"ש, וכבר נתקשו בו כל הראשונים. ולפי מ"ש דבצדקה אית ביה שעבוד נכסי ליתן ממונו לצדקה וא"כ ממון עניים גביה הוא כאילו חייב להם חוב ממש, א"כ זה שאנו כופין אותו היינו להחזיר לעניי עולם מה שחייב להם ובזה ודאי אפילו מתן שכרה בצדו נמי מוטל על הב"ד להחזיר מה שחייב כיון דנכסוהי נשתעבדו, ודוקא מצות עשה שאין בו משום שעבוד נכסי הוא דאמרי כיון דמתן שכרה בצדו אין ב"ד כופין וזה נכון היטב, ועיין מ"ש בסימן כ"ו סק"א.:	3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13